

Приложение
к ООП ООО МБОУ «СОШ № 4 г.Грозного»

Рабочая программа учебного предмета¹
«Чеченский язык»
(базовый уровень)

¹ Данная рабочая программа является базовой для учителя-предметника. Количество часов в тематическом планировании в каждом классе корректируется в соответствии с учебным планом ООП СОО в зависимости от профиля обучения.

1. Планируемые результаты освоения учебного предмета «Чеченский язык»

1. Планируемые результаты (Предмет 1а морца доьзна долу жам1аш)

Базовый уровень

Нохчийн мотт – иза нохчийн къоман а, Нохчийн республикин пачхьалкхан а мотт а, къоман историн, культурин бух а бу. Мотт адамийн дахарехь уггаре мехала г1ирс бу. Цуьнца доьзна ду къоман кхиар а.

Юккъерчу юкъарадешаран хьукматехь ша-тайпа меттиг д1алоцу нохчийн матто. Иза вовшашца юкъаметтигаш д1акхехьарехь, гонахара дахар довзарехь, кхетош-кхиорехь мехала г1ирс бу. Дешаран декхар кхочушдарехь ненан матто ден г1уллакх ч1ог1а мехала ду. Ненан маттахь ечу ойлано 1амочух кхета г1о до берашна. Ненан мотт хааро дешархошна г1о до гонахарчу дуьнене болу кхетам а, цунах лаьцна долу хаарш а шордан а, боккхачу кхиамца оьрсийн а, кхи долу меттанаш а, дешаран предметаш а 1аморехь ненан маттехь г1ортор каро а. Цу шина матго дешар 1аморехь, кхетамца кхиарехь бокхха аьтто бо.

Хьехархо декхарийлахь ву нохчийн меттан хазалла, цуьнан марзо дешархошна йовзийта а, берашкахь ненан матте безам кхио а. Цуьнца цхьаьна хьехархочо кхочушдан деза патриотизман, халкъийн доттаг1аллин ойланехь дешархой кхетош-кхиор. Ишколехь ненан мотт хьехар меттан 1илманан буха т1ехь д1ахьош хила деза.

Дешаран хьукматехь мотт хьехаран методех кхетаме пайдаэцар на хилча цаторуш ду.

Меттан цхьанатайпанарчу а, цхьанатайпанар доцчу а, терачу а, вовших дозуш долчу а бакъдолчаьрца дустар далоран кепаш мотт хьехаран балха т1ехь пайде а, дика сурт х1оттош а, берашна к1орггера хаарш луш а, мехала а ю. Ч1ог1а мехала ду оьрсийн меттан бакъдолчаьрца ненан меттан бакъдерш дустаран кепаш пайдаэцар.

Ненан матте дешархойн безам кхиор лакхадаккхар ца хилча ца торуш ду. Цуьнца цхьана ненан мотт хьехар д1ах1отто деза, дагахь ца 1амош, маь1нех кхетарца к1орггера хаарш долуш дешархой хирриг – нийсий, говзий.

Ненан мотт хьехаран декхар кхочушдарехь хьехархо декхарийлахь ву орфографи, пунктуаци, къамел кхиоран г1уллакхийн бух д1ах1отточу 1илманан хаттаршна т1е коьрта тидам хьовзо: аьзнийн а, элпийн а таллам бан, дешан х1оттам талла, къамелан дакъош къесто, предложенехь дешнийн уьйр нисьян хаа, предложенин д1ах1оттам бовза, и. д1. кх. а.

Меттан 1илманан хаамаш 1амийна караберзор хила деза меттан бакъдерш, церан тайпанаш, церан башхаллаш къесторций, талларций, церан маь1наш к1орггера хаарций, предложенеш фонетически а, морфологически а, синтаксически а, орфографически а, пунктуационни а, лексически а талларций, орфограммаш, пунктограммаш бакъонца къасто а, йовзийта а 1аморций. Ненан меттан хьехархочун коьртачарах цхьа декхар ду йоза нийса яздан 1амор а, карадерзор а.

Нохчийн меттан хьехарсахьташкахь тидаме эца деза дешархойн бартан къамел, цара тайп-тайпанчу ткоьчалех лаьцна хаамаш бар, иштта церан говзаллин башхаллаш ган а, йовза а еза.

Ненан мотт хьехарехь литератураца уьйр латтош дешархой 1амор, уьш кхетош-кхиор доккха маь1на долуш ду.

Меттан занятешкахь дешархойн жигаралла йозу цара кхочушбечу белхан хаарш кхиоран барамах. Методически лехам ларало ненан меттан хьехарсахьтан болх д1абахьарехь дешархойн ойлаяран а, кхетаран а хьуьнар кхиор. Муьлхха а коьчал 1аморехь х1ора дешархочун кхетаран а, кхиаран а таронаш оьшучу барамехь гучуяха еза.

Дешархойн 1аморан а, кхетаран а хьуьнар совдаккхарехь доккха маь1на долуш ду тайп-тайпанчу гайтаман г1ирсех пайдаэцар (таблицах, суьртех, технически (говзаллин) г1ирсех). Дешархойн бартан, йозанан а кхиор ненан меттан а, литературин а – шина а предметан юкъара дакъа ду.

Нохчийн мотт дешархо къоман г1иллакх-оьздангаллин буха т1ехь кхиорехь, цуьнгахь кхидолчу къаьмнашка лерам хилийтаран коьрта ч1аг1о а ю.

Дешаран декхарш кхочушдарехь ненан матто ден г1уллакх ч1ог1а мехала ду.

Ненан маттахь ечу ойлано 1амочух кхета г1о до берашна.

10-чу классехь нохчийн мотт к1иранах 1 сохьтехь хьеха лерина ю программа.

Юккьерчу юкбарадешаран хьукматехь нохчийн мотт Iаморан Iалашонаш:

- нохчийн мотт Нохчийн Республикин пачхьалкхан мотт санна карберзор;
- хинцалерчу Iилманан керла кхиамаш а, ненан меттан хьехархойн балха техь зеделларг а тидаме эца дезар;
- вовшашца тIекаре ян а, вовших кхеташ хила а кийча а болуш, тайп-тайпанчу хьелашкахь литературни норманаш ларъеш, къамелан тайп-тайпанчу кепех пайда эца хаар карадерзор;
- нохчийн матто кхочушдечу гIуллакхах а, цуьнан дIахIоттамах а, литературни норманех а долу хаарш карадерзор;
- ненан меттан гоьнца дешархой гиллакх-оьздангалла йолуш кхетош-кхиор а, уьш ойлаян амор а, церан юкбара кхиар лакхадакхар;
- ненан меттан литературни къамелан стилистически норманаш тидаме а оьцуш, ненан маттахь хьехар, коьртачу декъана, дозуш долчу къамелах шуьйра пайда оьцуш дIахIоттор;
- нохчийн матте терго а, шовкъ а, къоман синьоьздангаллин мехалле санна цуьнан тIалам бан безаран кхетам а, кхечу къаьмнийн векалшца кьинхетаме а, машаре а хила везар кхиор;
- Россин пачхьалкхан гражданин ша хиларан кхетам дешархочуьнга кхачор.

10-гIа класс чекхъяьккхинчарна хаа дезарг

Нохчийн мотт Iамийначу дешархочуьнгахь хила деза хаарш:

- нохчийн мотт уьйран а, юкбаметиггалин гIирс а, пачхьалкхан мотт а хиларх кхетар;
- нохчийн мотт дешаран, кьинхьегаман, говзаллин гIуллакхдарехь а, ша вовзийтарехь а, юкбараллехь ша дIалоцу йолу меттиг билгалъярехь а оьшуш хиларх кхеташ хилар;
- вовшашца а, кхечу къаьмнийн векалшца а юкбаметтигаш дIакхехьарехь нохчийн маттах пайда эца кийча хилар;
- къаьмнийн культурин юкбаметтигаш дIакхехьарехь кьинхетаме а, машаре а хилар;
- шен къоман а, РФ-цехь дехачу къаьмнийн а, дуьненаюкбара культура а йовзарехь нохчийн мотт мехала гIирс хиларх кхеташ хилар.
- барта а, йозанан а хаамех цхьатера кхеташ хилар (Iалашонех, теманех, коьртачу а, тIебузучу а хаамех);
- тайп-тайпанчу хотIийн (стилан), жанрийн тексташ массо кепара ешар карадерзор;
- билгалбинчу барамехь яцIина (план, юхасхьайийцар, изложени, конспект) ладоьгIна я дIаешна текст юха схьайийца хаар;
- тайп-тайпана юкбараллин хьелаш тидаме а оьцуш, къамелдарехь а, дийцаре даршкахь, дискуссешкахь дакъа лаца а, барта а, йозанан а аларш кхолла а хаар.

11-гIа класс чекхъяьккхинчарна хаа дезарг

Нохчийн мотт Iамийначу дешархочуьнгахь хила деза х аарш:

- нохчийн мотт уьйран а, юкбаметиггалин гIирс а, пачхьалкхан мотт а хиларх кхетар;
- нохчийн мотт дешаран, кьинхьегаман, говзаллин гIуллакхдарехь а, ша вовзийтарехь а, юкбараллехь ша дIалоцу йолу меттиг билгалъярехь а оьшуш хиларх кхеташ хилар;
- вовшашца а, кхечу къаьмнийн векалшца а юкбаметтигаш дIакхехьарехь нохчийн маттах пайда эца кийча хилар;
- къаьмнийн культурин юкбаметтигаш дIакхехьарехь кьинхетаме а, машаре а хилар;
- шен къоман а, РФ-цехь дехачу къаьмнийн а, дуьненаюкбара культура а йовзарехь нохчийн мотт мехала гIирс хиларх кхеташ хилар.
- барта а, йозанан а хаамех цхьатера кхеташ хилар (Iалашонех, теманех, коьртачу а, тIебузучу а хаамех);
- тайп-тайпанчу хотIийн (стилан), жанрийн тексташ массо кепара ешар карадерзор;
- билгалбинчу барамехь яцIина (план, юхасхьайийцар, изложени, конспект) ладоьгIна я дIаешна текст юха схьайийца хаар;
- тайп-тайпана юкбараллин хьелаш тидаме а оьцуш, къамелдарехь а, дийцаре даршкахь, дискуссешкахь дакъа лаца а, барта а, йозанан а аларш кхолла а хаар;

- шенна хаарш лаха а, карадерзо а хаар;
- тайп-тайпанчу хаамийн хьостанащца, интернетан гIирсашца а цхьаьна, болх бан а, справочни литературех а пайда эца хаар;
- билгалйинчу темина коьчал схьахаржа а, иза цхьана къепе ерзо а хаар; таллам бан а, цхьаь вукхуьнца юста а, схьагайта а, жамIаш дан а, юкьара маьIна даккха а, шена хетарг тIечIагIдеш, делил дало а хаар;
- оьрсийн мотт Iаморехь нохчийн маттах пайда эца хаар;
- ша дечу къамелан терго яран хаарш карадерзор;
- меттан башхаллех пайда эца хааар (нохчийн меттан, оьрсийн меттан, кхечу пачхьалкхийн меттанийн, литературин урокахь).

Юккьера юкьарадешаран ишкол чекхьяьккхинчу дешархочо нохчийн маттехула карадерзо деза предметни жамIаш:

- базови кхетамаш караберзор: мотт а, къамел а, барта а, йозанан а къамел, диалог, монолог, къамел даран хьелаш, литературни меттан норманаш, текст, меттан система: фонетика, орфоэпи, лексика, фразеологи, дешан хIоттам, дошкхоллар, морфологи, синтаксис, орфографи, пунктуаци;
- нохчийн меттан коьрта меженаш а, церан билгалонаш а евзаш хилар, дешан, дешнийн цхьаьнакхетарийн, предложенийн тайп-тайпана таллам бан хаар;
- юкьаметтигаш а, хьелаш а тидаме а оьцуш, шен къамелехь нийса меттан дакьойх пайда эцар;
- нохчийн меттан фонетически, лексически системийн, грамматически дIахIоттаман коьрта башхаллаш евзаш хилар;
- нохчийн литературни меттан норманаш а, къамелан оьздангалла а евзаш хилар а, барта а, йозанан а аларех шен къамелехь пайда эца хаар;
- тайп-тайпанчу лингвистически а, ткъа иштта шинаметтан а словарех пайда эца хаар;
- тайп-тайпанчу жанрийн, хотIийн (стилан) тексташ юкьарчу чулацамах кхеташ еша хаар: исбаьхьаллин (стихаш, эшарш, дийцарш, романийн, повестийн дакьош), дешаран-Илманан (Iаматаш, хрестоматеш тIера тексташ), Илманан-гIараевлла (шуьйра девзаш долчу журналаш тIера статьяш), публицистически (хроника, информационни хаам, комментарии), гIуллакхан (анкеташ, тоьшаллаш и дI. кх. а);
- лергана хазарехь юккьерчу барамехь (хьехархочун, телевиденин, радион дикторан къамел) бовзуйтучу хаамах кхетар;
- юкьаметтигаш дIакхехьаран тайп-тайпана хьелаш тидаме а оьцуш, массо кепара жанрийн, хотIийн (стилан) тексташ кхоллар; къамел долоран юьхь шегяхь а йолуш, Iер-дахаран, дешаран, социокультурни теманашна гIиллакхехь диалогаш дIаяхьа хаар;
- хаамийн хьостанах санна пайда эцарца текстаца болх бан а, текстан массо кепара анализ ян а, текстан хаамийн коьрта кепаш плане, тезисе, конспекте а юхакечьян хаар;
- текстан дакьош нохчийн маттера оьрсийн матте гочдар.

2. Белхан программин чулацам

10 класс 70 сахьт

Мотт, цуьнан коьрта билгалонаш, маьIна. Нохчийн мотт, цуьнан маьIна, исбаьхьалла (4 сахьт).

Лексикологи (16 сахьт)

Нохчийн меттан дешнийн хазна. Омонимаш, синонимаш, антонимаш. Архаизмаш, историзмаш, неологизмаш. Нохчийн меттан а, тIеэцна а дешнаш. Литературни меттан лексикан тайпанаш. Литературни мотт а, диалекташ а.

Нохчийн меттан дошамаш

Фонетиках хаамаш (8 сахьт)

Нохчийн алфавит. Мукъа а, мукъаза а аьзнаш. Мукъачу аьзнийн тайпанаш.

Мукъа а, мукъаза а аьзнаш. Доца шеконан мукъа аьзнаш (а, у, и). Члогла а, кледа а, деха, доца, балдийн, балдийн доцу мукъа аьзнаш. Дешдакъа

Морфологи а, орфографи а (8 сахът)

Нохчийн орфографих лаьцна хаамаш. Доккха элп яздаран бакъонаш. Дош сехьадаккхаран бакъонаш. Дешан латтам. Схьадевлла, схьадовлаза дешнаш

Къамелан дакъош (26 сахът)

ЦӀердешнийн легарш, церан нийсаяздар.
Билгалдешнийн легарш, церан нийсаяздар.
Терахьдешнийн кхолладалар, легар, нийсаяздар.
ЦӀерметдешнийн легар, нийсаяздар.
Хандешнийн хенийн чаккхенаш нийсаяздар.
Куцдош, цуьнан тайпанаш, нийсаяздар.
ДештӀаьхье, цуьнан нийсаяздар.
Хуттургаш, церан тайпанаш, нийсаяздар.
Дакъалгаш, церан тайпанаш, нийсаяздар.
Айдардешнаш, церан тайпанаш, нийсаяздар

Талламан болх (4 сахът)

Кхоллараллин белхаш (4 сахът)

11 класс (35 сахът)

Синтаксис, пунктуаци (10сахът)

Цхьалхе предложени

I. Дийцаран, хаттаран, айдаран, тӀедожоран предложенеш .
Предложенехь дешнийн синтаксически уьйр а, цуьнан тайпанаш а.

Подлежащий, сказуемый юккъехь тире.

Цхьалхечу предложенин кепаш къесто хаар: юьхьан а, билгала-юьхьан а, билгала-юьхьан а, юкъара-юьхьан а, юьхьаза а, юьззина а, юьззина йоцу а предложенеш

Предложенин цхьанатайпанара меженаш, церан нийсаяздар. Цхьанатайпанара а, цхьанатайпанара боцу а къастамаш .

Предложенин шакъаьстина меженаш. Причастин, деепричастин карчамаш, церан нийсаяздар. Шакъаьстина юххедиллар, цуьнан нийсаяздар.

Латтаман дурс, цуьнан нийсаяздар. Юкбадало дешнаш, предложенеш, тӀедерзар, айдардешнаш, церан нийсаяздар. Дешнаш-предложенеш хӀаь, хӀан-хӀа .

II. Йозанехь цхьалхечу предложених нийса пайдаэца хаар.

Чолхе предложени (7сахът)

Чолхе - цхьаьнакхетта предложени а, цуьнгахь хуттургаш а, сацаран хьаьркаш а.

Чолхе-карарчу предложенех кхетам балар. Чолхе-карарчу предложенехь карара хуттургаш а, хуттурган дешнаш а.

ТӀетуху предложенийн грамматически билгалонаш.

ТӀетуху предложени, цуьнан карчамаш. ТӀетуху предложени а, тӀетухучу предложенин карчам, кепаш, схемаш.

Шина я масех тӀетуху предложенешца чолхе-карара предложенеш.

Цхьанакарара тӀетуху предложенеш. Хьалха-тӀаьхьаллин кепара тӀетуху предложенеш.

Ийна чолхе предложенеш а, къамелан мур а .

Хуттургаш йоцу чолхе предложенеш (3 сахът)

Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенешкахь цӀоьмалг, цӀоьмалгаца тӀадам, шитӀадам, тире.

Ма-дарра а, лач а къамел (5сахът)

Ма-дарра а, лач а къамел довзийтар. Ма-даррачу къамелехь сацаран хьаьркаш хӀиттор. Ма-дарра къамел лач къамеле дерзоран некъаш а, бакъонаш а. Цитаташкахь сацаран хьаьркаш хӀиттор.

Нохчийн меттан суртхӀотторан гӀирсаш а, исбаьхьаллин башхаллаш а.

Пунктуаци(3сахът)

Йозанехъ сацаран хъаьркаш хӀитторан бакъонаш: тӀадам, хаттаран хъаьрк, айдаран хъаьрк, дукхатӀадамаш, цӀоьмалг, цӀоьмалгаца тӀадам, шитӀадам, тире, къовларш, маьӀалгаш .

Талламан болх (4 сахът)

Кхоллараллин белхаш (3 сахът)

3. Дешаран-темин хъесап

10 класс

№	Хъеха билгалдинарг	Сахът
1	Нохчийн мотт	2
2	Лексикологи	16
3	Фонетиках хаамаш	8
4	Морфологи а, орфографи а	8
5	Къамелан дакъош	26
6	Талламан белхаш	4
7	Кхоллараллин белхаш	4
8	Дерриге	70

11 класс

№	Хъеха билгалдинарг	Сахът
1	Синтаксис, пунктуаци, цхъалхе предложени	10
2	Чолхе предложени	7
3	Хуттургаш йоцу чолхе предложенеш	3
4	Ма-дарра а, лач а къамел	5
5	Пунктуаци	3
6	Талламан белхаш	4
7	Кхоллараллин белхаш	3
8	Дерриге	35